

Pregledni rad

UDK 504.054:341.9(497.6)

DOI br. 10.7251/SVR1307328C

COBISS.BH-ID 3947800

**MEĐUNARODNO PRAVNA ZAŠTITA
MOČVARNIH STANIŠTA U BOSNI I
HERCEGOVINI**

Mr Dara Crnić-Babić¹

Olja Pušić-Babić, dipl. politolog

Ministarstvo spoljnih poslova Bosne i Hercegovine²

Apstrakt: Zaštiti i unapređenju okoline u Bosni i Hercegovini pridaje se sve veća pažnja, s obzirom na evropske standarde u ovoj oblasti, koje kroz pravnu regulativu usklađuje i ispunjava kao potencijalna članica Evropske unije. Istovremeno, kao potpisnica niza međunarodnih konvencija (*Konvencija o zaštiti životnog okoliša, Konvencija o biološkoj raznolikosti, Konvencija o zaštiti vlažnih staništa, Konvencija o zaštiti ozonskog omotača i sl.*), Bosna i Hercegovina preuzela je obaveze ispunjavanja uslova koji zahtijevaju sistemski rad na pravnoj regulativi u ovoj oblasti. Kad je riječ o zaštiti i očuvanju prirode vlažnih staništa po tzv. Ramsarskoj konvenciji (lokaliteti Bardača, Hutovo blato i Livanjsko polje), otišlo se najdalje.

Projekat restauracije i rehabilitacije močvarnog regiona Bardača ima za cilj izgradnju kapaciteta za racionalno korištenje močvare i svih mehanizama ekološke zaštite, putem resornih ministarstava, kako bi se sačuvao ovaj vrijedan i rijedak prirodni laboratorij za naučno-istraživački rad i proučavanje mikroekološkog sistema flore i faune. Parkovi prirode Hutovo blato i Livanjsko polje afirmativni su primjeri odnosa čovjeka prema životnom okolišu prema međunarodnim standardima.

Ključne riječi: bogatstvo prirode, ekosistem, močvarna staništa, zaštita okoliša.

UVOD

Unapređenje pravne regulative u oblasti zaštite i unapređenja čovjekove okoline u Bosni i Hercegovini, evidentno je s obzirom na niz mjera i aktivnosti koje državni organi, pored političkih i ekonomskih prioriteta, poduzimaju u sklopu provođenja Sporazuma o stabilizaciji i pristupanju Evropskoj uniji. Sektor okoline visoko je pozicionirani prioritet Evropske unije, tako da Bosna i Hercegovina na tom putu, preko entitetskih resornih ministarstava, provodi Strategiju zaštite okoline, Federalno

¹ E-mail: dara.crnica@mvp.gov.ba

² MIP Bosne i Hercegovine, Musale 2, 71000 Sarajevo, Bosna i Hercegovina

ministarstvo okoliša i turizma Bosne i Hercegovine i Ministarstvo za prostorno uređenje, građevinarstvo i ekologiju Republike Srpske, usvojili su dokumente za zaštitu prirode, vazduha, upravljanja otpadom i zaštitu voda. Sadržaj ekoloških planova, akcija, mjera i metoda za realizaciju pobrojanih prioriteta u strategiji odnose se na jačanje svijesti svakog pojedinca, institucija ili drugih subjekata o potrebi zaštite prirode. Međuentitetska tijela za zaštitu životne okoline preduzimaju aktivnosti u pravcu približavanja Bosne i Hercegovine "evropskim ekološkim standardima", kako bi se postigla zaštita zdravlja ljudi, racionalno korištenje prirodnih resursa i planiranje razvoja koji će omogućiti uspostavljanje ravnoteže ekonomskih, socijalnih i ekoloških zahtjeva.

Koncepcija održivog razvoja i zaštite prirode dobija na značaju svakim danom sve više kao važan korak u sprovođenju strateških ciljeva Bosne i Hercegovine na ekološkom planu. Prirodna bogatstva i resursi, stavljeni u funkciju razvoja kroz dogradnju postojećih sistema zaštite životne sredine, izloženi su sistemu monitoringa prirode, uspostavljanju indikatora za praćenje stanja prirode i životne sredine, kako bi se stvorili mehanizmi za uspostavljanje mreže zaštićenih područja.

Zakon o zaštiti prirode Republike Srpske u „Službenom glasniku“ iz 2002. godine³ u članu 25. propisuje posebne mjere zaštite prirode u područjima koja imaju izraženu biološku, geološku, ekosistemsku ili pejzažnu raznovrsnost, tzv. zaštićena područja u koja se ubrajaju: zaštićena prirodna područja, nacionalni parkovi, spomenici prirode, područja upravljanja prirodnim staništem i zaštićena područja za upravljanje resursima. S ciljem uključivanja određenih područja u međunarodnu ekološku mrežu (prirodna staništa i staništa vrsta po evropskom programu NATURA 2000), intenzivirane su aktivnosti na rangiranju potencijalnih lokaliteta koji ispunjavaju kriterije međunarodnopravne zaštite u ovoj oblasti.

LISTA ZAŠTIĆENIH PODRUČJA PREMA RAMSARSKOJ KONVENCIJI

Bosna i Hercegovina spada u sam evropski vrh raznolikosti prirodnih vrijednosti biljnog i životinjskog svijeta, pejzaža, močvarnih staništa i drugog nasljeđa prirode. Naučne procjene izrečene na konferenciji "Gazdovanje šumskim ekosistemima nacionalnih parkova i drugih zaštićenih područja"⁴, potvrđuju da oko 15-20 % ukupne površine Bosne i Hercegovine čine područja prirode koja treba staviti pod pravnu zaštitu države.

Lista zaštićenih područja u Bosni i Hercegovini, prema pravnoj regulativi u Federaciji Bosne i Hercegovine i Republike Srpske, vrlo je brojna: Una (nacionalni park), Sutjeska (nacionalni park), Igman - Bjelašnica –Treskavica – Visočica (nacionalni park), Skakavac (spomenik

³ „Službeni glasnik Republike Srpske“, br. 50/02.

⁴ Kadić, J., Marković, B. (2006). *Zaštićena područja prirode u prostornom planu Republike Srpske*. Zbornik radova, Jahorina: NP Sutjeska, s. 306.

prirode), Prenj - Čvrtnica - Čabulja - Vran (nacionalni park), Blidinje (park prirode), Kozara (nacionalni park), Bijambare (zaštićeni pejzaž), Vrelo Bosne (spomenik prirode), Plješevica (pašuma), Lom (prašumski rezervat), Ljelješnica (pećina) i druge.

Močvarna staništa su neprocjenljivo bogatstvo prirode, njenog biljnog (flore) i životinjskog svijeta (faune), koja uživaju posebnu kategorizaciju i pravnu zaštitu u Bosni i Hercegovini. Na svjetskim listama međunarodno zaštićenih močvarnih staništa (tzv. Ramsarska područja), nalaze se i tri lokacije iz Bosne i Hercegovine: Bardača, Hutovo blato, i Livanjsko polje, kao dio ekosistema u kojem su nastanjene brojne endemične vrste biljaka i životinja. Prirodni barski rezervat Bardača, prirodni park u osnivanju, uvršten je 12. aprila 2007. godine na svjetsku listu zaštićenih močvarnih područja. Livanjsko polje, kao najveće kraško polje u jugoistočnoj Evropi, površine od oko 45.000 hektara mreže nadzemnih i podzemnih voda, rijeka, izvora, jezera i vrtača, uvršteno je u aprilu 2009, dok je park prirode Hutovo blato 2001. zvanično upisan na listu međunarodno zaštićenih područja prema metodologiji Ramsarske konvencije.

Bosna i Hercegovina, prema Ramsarskoj konvenciji, prikuplja i šalje informacije o zaštićenim područjima Sekretarijatu konvencije, u cilju očuvanja nacionalnih močvarnih područja od međunarodnog značaja u formi Nacionalnog izvještaja. Obavezna je i promovirati racionalno korištenje močvarnih područja u skladu sa pomenutom konvencijom (član 2. i 4. Ramsarske konvencije).

Državni koordinator Bosne i Hercegovine za Ramsarsku konvenciju, prof. dr Jaroslav Vego, u intervjuu 2011. godine, u povodu obilježavanja 40. godišnjice pomenute konvencije, potvrdio je velike napore koje Bosna i Hercegovina čini u njenom provođenju.⁵ Preduzimaju se značajne aktivnosti u očuvanju vlažnih staništa, kao područja od izuzetne ekonomske i naučne vrijednosti, jačanja svijesti o potrebi zaštite čovjekove okoline na svim nivoima, od lokalnih zajednica do entiteta.

Zaštita čovjekove okoline putem ekoloških zona, kao što je prirodni rezervat Bardača, jednog od tri međunarodno zaštićena močvarna staništa u Bosni i Hercegovini, dobija sve više na značaju zbog sve izraženije pojave globalnog zagrijavanja planete. Kompleks Bardače je od neprocjenljive vrijednosti prirode, površine od oko 3.500 hektara zemljišta. Geografski se prostire na području između rijeka Save i Vrbasa, a niz od 11 međusobno povezanih prirodnih jezera i vještačkih vodenih površina je 670 hektara bogatih ribljim vrstama. Ihtiofauna obuhvata 8 različitih ribljih familija, unutar koje su sistematizovane 33 vrste riba, među kojima su najbrojnije: šaran (*Cyprinus caprio*), sivi tolstolobik (*Aristichthys nobilis*) i amur. U okviru vodenih ekosistema Bardače bilježe se riblji endemi duna-

⁵ *Livanjsko polje, Hutovo blato su od međunarodnog značaja*, Intervju Jaroslav Vego. (2011). <http://www.vecernji.ba/vijesti/livanjsko-polje-hutovo-blato-su-medunarodnog-znacaja-clanak-247304> (20.10.2012.)

vskog sliva: prugasti balavac (*Gymnocephalus schraetser*), mali vrete-nar (*Zingel streber*) i plotica (*Rutilus pigus*).

Ribnjak Bardača, uz mediteransku močvaru Hutovo blato, jedno je od dva IBAs (*Important Birds Areas*) područja u Bosni i Hercegovini. Ovaj močvarni region značajan je za gniježđenje, hranjenje, kao i odmorište ptica močvarica. Registrovano je 178 ptičijih vrsta (*Obratil*, 1973). Na Bardači se jedino gnijezde sljedeće vrste ptica: crni ibis (*Plegadis falcinellus*), čaplja kašikara (*Platalea leucorodia*), obična čigra (*Sterna hyrundo*), bjelobrada čigra (*Chlidonias hybrida*) i obični galeb (*Larus ridibundus*). Sve pomenute vrste ptica, prema „*Prijedlogu Crvene liste ugroženih ptica SR Bosne i Hercegovine*“, označene su ugroženim vrstama u Bosni i Hercegovini.⁶ Biljni svijet močvarnog staništa Bardače također je dosta raznovrstan (280 vrsta).

POBOLJŠANJE EKOLOŠKOG KVALITETA ŽIVOTA

Institucije odgovorne za implementaciju projekata u skladu sa međunarodnim obavezama Bosne i Hercegovine po pitanju Ramsarskih područja intenzivno rade na izradi praktičnog mehanizma zaštite, unapređenju kapaciteta za održivo upravljanje prirodnim resursima, kao i na jačanju svijesti u javnosti o vrijednostima zaštićenih močvarnih staništa. Ipak, nekontrolisano korištenje prirodnog rezervata Bardače posljednjih godina, kao posljedica ljudskog faktora, dovelo je do narušavanja ekosistema ovog močvarnog staništa ugrožavajući pojedine vrste biljaka i životinja, naročito ptičijeg svijeta i ribe. Posljedica su provođenja brojnih agrotehničkih mjera, isušivanja ribnjaka zbog promjena u vlasničkim odnosima (privatizacije) i pretvaranje ribnjaka u poljoprivredno zemljište, ispuštanja otpadnih voda i klimatskih promjena.

Močvara Hutovo blato u slivu rijeke Neretve uvrštena je 1998. godine od strane međunarodnog Savjeta za zaštitu ptica (ICBP) na listu zaštićenih staništa ptica, a 2001. godine u listu močvara od međunarodnog značaja prema metodologiji već ranije pomenute Ramsarske konvencije i registrovana pod UNESCO-vim Direktoratom u Parizu.

Iako park prirode Hutovo blato uživa visok stepen zaštite prirode u Federaciji Bosne i Hercegovine, ekološka katastrofa prijeti ovom močvarnom staništu, gdje su evidentna uništenja brojnih staništa rijetkih ptica i sisara, kao posljedica ljudske nepažnje, odnosno požara. Pooštravaju se mjere nadležnih organa iz oblasti ekologije, kako bi se osiguralo ovo stanište za oko 200 vrsta ptica, endemskih ribljih vrsta i močvarnih biljaka. Aktivnostima predstavnika World Wildlife Fund (WWF), pod čijim pokroviteljstvom se pronalaze najbolji načini upravljanja vodama donjeg sliva Neretve i Trebišnjice, kako bi se očuvala močvara Hutovo blato i

⁶ Bardača, *Jedinstveni rezervat prirode. Bardača, Jedinstveni rezervat prirode*, Obratil, Matvejev <http://www.bardaca.com/bardaca/>(28.09.2012.)

njene ekološke funkcije, prečišćava se voda i sprečava salinizacija podzemnih izvora. „Ramsarsko područje“ je i Livanjsko polje površine od oko 45.000 hektara vlažnih staništa, koje posjeduje mrežu nadzemnih i podzemnih voda, rijeka, izvora, vrtača i jezera, koje također predstavlja bogatu ekološku oazu ptica i biljaka.

Očuvanje, zaštita, obnova i poboljšanje ekološkog kvaliteta i kapaciteta životne sredine, kvalitet života, mjere i uslovi za upravljanje i racionalno korištenje prirodnih resursa regulisani članom 1. Zakona o zaštiti životne sredine Republike Srpske, obavezuju lokalne organe vlasti u ovom bosanskohercegovačkom entitetu da sačine posebne programe zaštite životne sredine u lokalnim prirodnim zaštićenim područjima.⁷ I u drugom entitetu, Federaciji Bosne i Hercegovine, Zakon o zaštiti prirode Federacije BiH⁸ i Zakon o zaštiti okoliša, na identičan način regulišu pomenutu materiju.⁹ Kad je riječ o međunarodnoj saradnji i preuzetim obavezama koje proističu za državu po osnovu međunarodnih sporazuma, konvencija i direktiva (Direktiva o pticama i Direktiva o staništima Savjeta Evropske unije), međunarodnih organizacija i institucija, nadležnost je međuentitetskih tijela za zaštitu čovjekove sredinom koja se formirju odlukama entitetskih vlada.

ZAKLJUČAK

Na evropskom putu Bosna i Hercegovina sigurnim koracima ispunjava uslove koje joj postavlja Evropska unija u procesu pridruženja porodici ekološki uređenih pravnih država. Promjena odnosa prema prirodi, životnoj i radnoj sredini, naročito prema područjima koja uživaju međunarodnu zaštitu po osnovi preuzetih obaveza, cilj je kojem teže nadležni državni organi utvrđenom strategijom. U punom kapacitetu ekoturizam uzima sve više maha svrstavanjem Bosne i Hercegovine u red zemalja koje pružaju posjetiocima posebnu priliku da posjete oaze zaštićene prilike sa liste zaštićenih močvarnih područja (Bardača, Hutovo blato i Livanjsko polje).

Mehanizmi obezbjeđenja efikasne zaštite prirode u Bosni i Hercegovini kompleksni su i dugotrajnog karaktera, realizuju se uz pomoć međunarodne saradnje kroz zajedničke projekte, programe, te drugim aktivnostima na području zaštite i očuvanja biološke i pejzažne raznovrsnosti prirode. Zdrava prirodna okolina je bogatstvo velike važnosti za čovjeka kojoj se svim raspoloživim sredstvima teži kroz lokalne ekološke planove, strategiju ruralnih područja, racionalno korištenje ekosistema, obnovu tradicionalne seoske ponude, prostorno planiranje i zoniranje, kao i razvoj novih naučno-istraživačkih programa.

⁷ Službeni glasnik Republike Srpske, br. 53/02 i 109/05.

⁸ Službene novine Federacije BiH, br. 33/03.

⁹ Službene novine Federacije BiH, br. 38/09, 33/03.

Jačanje svijesti o potrebi zaštite prirode, vlažnih staništa biljnog i životinjskog svijeta sa endemičnim vrstama evidentno je zahvaljujući medijskim kampanjama koje doprinose većem stepenu ekološke zaštite.

INTERNATIONAL LEGAL PROTECTION OF WETLANDS IN BOSNIA AND HERZEGOVINA

Dara Crnic Babic, M.A, Olja Pusic Babic, B. Sc. politiciologies

Abstract: Protect and improve the environment in Bosnia and Herzegovina is giving a growing attention given to European standards in this area that the legal regulation harmonizes and meets as a potential member of the European Union. At the same time as a party to a number of international conventions (Convention on the protection of the environment, the Convention on Biological Diversity, the Convention on the protection of wetlands, the Convention on the Protection of the Ozone Layer and the like), Bosnia and Herzegovina assumed the obligation to comply with conditions that require systematic work on the legal regulations. When it comes to the protection and preservation of natural wetlands by the so-called. Ramsar Convention (sites Bardaca, Hutovo mud and Livno field) went the longest.

The project of restoration and rehabilitation of wetlands in the region Bardaca aims to build the capacity for rational use of wetlands and all the mechanisms of environmental protection through the relevant ministries in order to preserve this valuable and in many ways a rare natural laboratory for scientific research and study of micro-ecosystem of flora and fauna . Nature park and Livno field affirmative examples of man's relationship to the environment according to international standards.

Keywords: *the richness of nature, ecosystem, wetlands, environmental protection*

LITERATURA

1. Kadić, J., Marković, B.(2006). *Zaštićena područja prirode u prostornom planu Republike Srpske*. Zbornik radova, Jahorina: NP Sutjeska.
2. *Livanjsko polje, Hutovo blato su od međunarodnog značaja*, Intervju Jaroslav Vego. (2011). <http://www.vecernji.ba/vijesti/livanjsko-polje-hutovo-blato-su-medunarodnog-znacaja-clanak-247304> (20.10.2012.)
3. *Konvencija o biološkoj raznovrsnosti (Convention of Biological Diversity)*, http://www.greenhome.co.me/fajlovi/greenhome/attach_fajlovi/lat/projekti/ze-teni-resursni-centar/2011/10/pdf/Konvencija_o_biološkoj_raznovrsnosti.pdf(28.09.2012.)
4. *Zaštita prirode/Međunarodni standardi i stanje u Bosni i Hercegovin*, [http://www.zeleni-neretva.ba/pdf/Zastita%20prirode_publicacija.pdf\(21.10.2012.\)](http://www.zeleni-neretva.ba/pdf/Zastita%20prirode_publicacija.pdf(21.10.2012.))
5. *Information Sheet on Ramsar Wetlands (RIS) – 2006 version*, Mihajlo Marković, Banja Luka http://www.wetlands.org/reports/ris/3BA002_RIS_2007_E.pdf (22.10.2012.)
6. *Bardača, Jedinstveni rezervat prirode*. <http://www.bardaca.com/bardaca/>(28.09.2012.)